

ПРОБЛЕМЫ ТЕРМИНОЛОГИИ И ЛИНГВИСТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОЦЕССОВ АВТОМАТИЗАЦИИ БИБЛИОТЕК

УДК 025.4.011:[01:004]

ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАТАЛОГІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ: ЕЛЕКТРОННІ ДАНІ ТА ПРОГРАМИ

І.П. Антоненко

(Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, м. Київ, Україна)

О.В. Баркова

(Український інститут науково-технічної та економічної інформації, м. Київ, Україна)

У статті акцентовано увагу на проблемах української термінології у бібліотечно-інформаційній галузі. Подані ті результати досліджень термінологічних аспектів каталогізації електронних ресурсів як нових об'єктів бібліотечно-інформаційних технологій, які стосуються типології специфічного позначення об'єкта каталогізації.

Ключові слова: глосарій, електронний каталог, база даних

В статье акцентировано внимание на проблемах украинской терминологии в библиотечно-информационной сфере. Представлены те результаты исследований терминологических аспектов каталогизации электронных ресурсов как новых объектов библиотечно-информационных технологий, которые относятся к типологии специфического обозначения объекта каталогизации.

Ключевые слова: глоссарий, электронный каталог, база данных

The electronic resources are new objects of categorization and so it is necessary to create methodical and terminological support appropriate to them. The article is concentrated on the problems of Ukrainian terminology in library and information branch. The authors' results of the terminological research in electronic resources cataloging that are pertained to the types of resource designation are showed in the article

Keywords: glossary, electronic catalogue, database

Електронні ресурси – це нові об'єкти каталогізації. Вони визначаються як інформаційні ресурси, що створюються, керуються та використовуються за допомогою комп'ютера і містять дані та/або програми, зафіксовані в електронній (цифровій) формі на певних носіях, у тому числі тих, що вимагають застосування периферійного пристрою, безпосередньо приєднаного до комп'ютера (наприклад, CD-ROM-прістій), або зв'язку з комп'ютерною мережею (наприклад, з Інтернет) [12].

Відсутність української термінології у бібліотечно-інформаційній галузі ускладнює використання чинних стандартів та стримує процеси розробки методичного забезпечення, необхідного для опрацювання електронних ресурсів у бібліотечно-інформаційних системах. Проблема поглиблюється тим, що останнім часом міждержавні стандарти системи інформаційної, бібліотечної та видавничої справи (СІБВС) приймаються як національні стандарти (ДСТУ) без перекладу українською мовою [5-6].

Суперечливість наявних у чинному законодавстві стандартах та в іншій нормативній документації термінів, що стосуються електронних ресурсів, викликає необхідність їхньої уніфікації та типологізації. Чітке визначення термінології сприятиме ефективній реалізації процесів опрацювання електронних ресурсів у бібліотеках для подання точної і вірогідної інформації про них користувачам та забезпечення їх доступності.

Тому у ході розробки науково-методичних рекомендацій з каталогізації електронних ресурсів [9-12,14-15], що було розпочато в рамках роботи над створенням Національного формату представлення бібліографічних даних УКРМАРК [20] на базі міжнародного комунікативного формату UNIMARC [22], авторами було прийнято рішення створити глосарій термінів для забезпечення однозначного розуміння тієї термінології, що зустрічається як у тексті формату УКРМАРК, також у тексті згаданих методичних рекомендацій. При роботі над глосарієм використано широкий спектр джерел, серед яких: законодавчі та нормативні акти України [1,5-7], міжнародні [8] та міждержавні стандарти [2-4], словники та довідники [18,21], наукові публікації [13,16-19].

Автори прагнули по-перше, роз'яснити терміни, які застосовуються для каталогізації, та використовуються як у стандартах бібліографічного опису [6,8], також й у форматі представлення бібліографічних даних УКРМАРК, таким чином, щоб технічні терміни, що стосуються характеристик електронних ресурсів, були зрозумілими фахівцям бібліотечного профілю, а бібліотечна термінологія не викликала питань у фахівців технічного.

Другим завданням було коректне подання усіх термінів українською мовою. При цьому було прийнято рішення назву глобальної мережі Інтернет та префікс "веб-" надавати оригінальною, англійською, мовою (Internet, Web-) для запобігання непорозумінням у процесі опрацювання джерел бібліографічних відомостей про електронні ресурси тому, що саме оригінальною мовою ці терміни поширені в електронному просторі.

Отже, глосарій вміщує базові визначення та супутні терміни за усіма тематичними розділами, які охоплюють тексти формату УКРМАРК та згаданих вище науково-методичних рекомендацій з каталогізації електронних ресурсів:

- електронні ресурси: базові визначення;
- типи електронних ресурсів: типи даних, види програм;
- специфічні характеристики електронних ресурсів;
- матеріальні носії; специфічні позначення носіїв електронних ресурсів;
- доступ; категорії ресурсів за режимом доступу;
- комп'ютерні засоби; мережі; Web-технології;
- терміни, що стосуються загальних питань каталогізації;
- види електронних ресурсів як об'єктів бібліографічного опису;
- статус ресурсу та терміни, що стосуються видань.

Перша версія глосарію була опублікована у 2004 році [12]. У ній подані базові визначення та супутні терміни, що стосуються електронних ресурсів.

В даній публікації наводиться розширена термінологія щодо типів електронних ресурсів: електронні дані, електронні програми та комбіновані ресурси. Типи електронних ресурсів зведені у Таблицю відповідно до ієрархії термінів, що надані у ISBD(ER) [8]. В основу покладено перелік термінів щодо позначення типу ресурсу, рекомендовані цим стандартом для використання при складанні записів на електронні ресурси. Терміни наведені українською, російською та англійською мовами. Таке подання термінів дозволяє застосувати їх для створення вбудованих словників для заповнення даних про електронні ресурси в автоматизованих бібліотечно-інформаційних системах (АБІС).

У глосарії перелік термінів поданий за смисловим зв'язком. Згідно ISBD(ER) визначення ресурсів та їх типів можуть наводитися як з терміном "електронний", такі без нього. Тому деякі терміни наведені без позначення "електронний". Визначення подані для тих термінів, які використовуються в цьому стандарті в спеціальному значенні, або в одному з декількох значень в загальному використанні. *Курсивом* позначені терміни, до яких надаються визначення у різних розділах глосарію; у дужках англійською наведені терміни міжнародного застосування. Усі визначення подані в науковій редакції авторів.

Автори будуть вдячні за будь-які зауваження, коментарі, додатки, та запитання щодо поданих матеріалів.

Позначення та приклади типів електронних ресурсів

ЕЛЕКТРОННІ ДАНІ	ЭЛЕКТРОННЫЕ ДАННЫЕ	ELECTRONIC DATA
Числові дані	Числовые данные	Numeric data
Дані про перепис	Данные про перепись	Census data
Статистичні дані	Статистические данные	Survey data
Шрифтові дані (шрифти)	Шрифтовые данные (шрифты)	Font data
Растрові шрифти	Растровые шрифты	Bitmapped fonts
Шрифти, що масштабуються	Масштабируемые шрифты	Scalable fonts
Текстові дані	Текстовые данные	Text data
Електронний документ (лист, стаття)	Электронный документ (письмо, статья)	Electronic document(s) (letters, articles)
Електронне видання (книга, журнал, довідник, словник, інформаційний бюлетень)	Электронное издание (книга, журнал, справочник, словарь, информационный бюллетень)	Electronic publication (book, journal, reference book, dictionary, newsletter)
Бібліографічна база даних	Библиографическая база данных	Bibliographic database(s)
Зображувальні дані (зображення)	Изобразительные данные (изображения)	Image data
Графічні дані (малюнки, фотографії, креслення, діаграми, графіки)	Графические данные (рисунки, фотографии, чертежи, диаграммы, графики)	Graphic data (pictures, photographs, drawings, diagram, graph)
Анімація	Анимация	Animation
Відеодані	Видеоданные	Video data
Предметно-зображувальні дані	Предметно-изобразительные данные	Representational data
Картографічні дані	Картографические данные	Map(s) data
Звукові дані	Звуковые данные	Sound data
Мультимедійні дані	Мультимедийные данные	Multimedia data
ЕЛЕКТРОННІ ПРОГРАМИ	ЭЛЕКТРОННЫЕ ПРОГРАММЫ	ELECTRONIC PROGRAM(S)
Операційна система	Операционная система	Operating system
(UNIX, Windows, Linux; DOS, NextStep; Apple, AIX)		
Системні програми	Системные программы	System program(s)
Програми операційної системи (програми форматування дисків, компілятори, програми керування периферійним обладнанням, мережевою взаємодією тощо)	Программы операционной системы (программы форматирования дисков, компиляторы, программы управления периферийными устройствами, сетевым взаимодействием и т.д.)	Operating system program(s)
Програми для роботи з мовами програмування (аналізатори, відладчики, транслятори, компілятори, інтерпретатори)	Программы для работы с языками программирования (анализаторы, отладчики, трансляторы, компиляторы, интерпретаторы)	Programming language program(s)
Програми доступу до даних (файлові менеджери, браузеры, поштові та пошукові сервери)	Программы доступа к данным (файловые менеджеры, браузеры, почтовые и поисковые серверы)	Retrieval program(s) (browser, search engine)
Сервісні програми (утиліти, драйвери пристроїв, архіватори, антивірусні програми, бібліотеки, що динамічно підключаються)	Сервисные программы (утилиты, драйверы устройств, архиваторы, антивирусные программы, динамично подключаемые библиотеки)	Utility program(s) (utility, device driver, DLL)
Прикладні програми	Прикладные программы	Application program(s)

Програми САПР	Программы САПР	CAD program(s)
Програмні засоби баз даних (системи керування базами даних – СКБД)	Программные средства баз данных (системы управления базами данных – СУБД)	Database program(s)
Програмні засоби для настільних видавничих систем	Программные средства настольных издательских систем	Desktop publishing program(s)
Програми підготовки та редагування тексту	Программы подготовки и редактирования текста	Word processor program(s)
Програми редагування (графічні редактори, редактори аудіо- та відеоданих, редактори різнотипних даних)	Программы редактирования (графических, аудио-, видео- и разнотипных данных)	Editor program(s)*
Програми математичних розрахунків (електронні таблиці, програмні калькулятори)	Программы математических расчетов (электронные таблицы, программные калькуляторы)	Spreadsheet program(s) (spreadsheet, electronic calculator)
Програми перетворення даних (конвертори, програми розпізнавання тексту, перекладачі)	Программы преобразования данных (конверторы, программы распознавания текста, переводчики)	Conversion program(s)*
Автоматизовані системи керування (АСКП, банківські системи, АБІС, складські та бухгалтерські програми)	Автоматизированные системы управления (АСУП, банковские, АБИС, складские и бухгалтерские программы)	Computer-aided system(s)*
Демонстраційні програми (презентації, екранні хранителі, програми перегляду графічних даних, мультимедійні плеєри)	Демонстрационные программы (презентации, экранные хранители, программы просмотра графических данных, мультимедийные плееры)	Demonstration program(s)*
Комп'ютерні ігри	Компьютерные игры	Game(s)
ЕЛЕКТРОННІ ДАНІ ТА ПРОГРАМИ	ЭЛЕКТРОННЫЕ ДАННЫЕ И ПРОГРАММЫ	ELECTRONIC DATA AND PROGRAM(S)
Інтерактивна мультимедійна система	Интерактивная мультимедийная система	Interactive multimedia
Онлайнова послуга (дошка оголошень, дискусійна група, веб-сайт, чат, форум)	Онлайновая услуга (доска объявлений, дискуссионная группа, веб-сайт, чат, форум)	Online service(s) (bulletin board, discussion groups/lists, Web site, chat, forum)

* Переклад термінів зроблений авторами

ГЛОСАРІЙ

Типи електронних ресурсів: типи даних, види програм

Тип електронного ресурсу (type of electronic resource,) – категорія *інформаційного вмісту* електронного ресурсу, яка визначається *типом вмісту та типом даних*.

Тип вмісту (content type) – категорія інформації, яка призначена для сприйняття людиною: *електронні дані, електронні програми або комбінація цих видів* в одному ресурсі.

Інформація (information) – відомості про об'єкти матеріального світу, факти, події, явища та процеси, незалежно від форми їх представлення.

Вміст (content) – 1) *інформація*, що передається документом або електронним ресурсом, призначена для сприйняття людиною, яку можна подавати у двовірній формі, наприклад, друкувати на папері чи відображати на екрані дисплею (або відеоекрані); 2) частина *інформаційного ресурсу*, яка є його *інформаційним вмістом*.

Інформаційний вміст – інформація, що передається документом або електронним ресурсом, відрізняється від структурної інформації і призначена для сприйняття людиною.

Візуальна форма електронного документа – відображення інформації, яку він містить, у формі, прийнятній для сприймання його інформаційного вмісту людиною, зокрема, за допомогою операції показу на відеоекрані з застосуванням електронних засобів візуального відображення (браузери, редактори, спеціалізовані програми для перегляду та друкування тощо) або на папері (у спосіб переведення її у друковану форму).

Дані (data) – інформація, представлена в формалізованому вигляді, придатному для автоматизованої обробки, у формі абеткових та цифрових символів, графічних символів, відео-, звукових даних або їх комбінацій.

Електронні дані (electronic data) – дані, закодовані у цифровій формі, що включають текстові, числові, зображувальні, звукові, предметно-зображувальні та шрифтові дані або їх комбінації.

Тип даних (data type) – категорія елементів інформаційного вмісту, тобто набір різних значень, які характеризуються їх певними властивостями та виконуваними над цими значеннями операціями або типами знакової природи інформації (певної форми знаків, якими фіксується та передається інформація у ресурсі), інтерпретуються комп'ютером як числові дані, текстові дані, зображувальні дані, звукові дані.

Текстові дані (text data) – інформація, яка надається головним чином у вигляді тексту (слова та речення) за допомогою абеткових та цифрових символів (літери та цифри), тобто у формі, яка припускає посимвольну обробку, включаючи гіпертекст і текст з елементами мультимедіа. Наприклад, електронні книги, журнали та інформаційні бюлетені, словники та довідники, бібліографічні бази даних тощо.

Текст – див. *Текстові дані*.

Знак – позначення елемента інформації, носій інформаційного вмісту.

Символ (character) – член множини елементів інформації (знаків), що використовуються для організації, керування і подання інформації: літера, ієрогліф, цифра, математичний символ, графічний символ тощо.

Графічний символ (graphic character) – член множини графічних позначок, що використовується для подання інформації.

Шрифтові дані (font data) – графічні дані, які складаються з символів з особливою гарнітурою, дизайном та розміром. Включають: растрові шрифти (bitmapped fonts – складаються з символів, кожний з яких описується як унікальне бітове відображення); шрифти, що масштабуються (scalable fonts – складаються з символів, що генеруються з набору ескізних шрифтів або базових шрифтів, які містять гарнітуру, представлену у математичній формі).

Зображувальні дані (image data) – дані, які надаються у формі, що припускає перегляд але не припускає посимвольну обробку; включають графічну інформацію (нерухомі зображення такі, як малюнки, фотографії, креслення тощо), відеоінформацію та анімацію (рухомі зображення).

Предметно-зображувальні дані (representational data) – дані про структуру об'єкта (наприклад, такі картографічні дані, як поверхня Землі, оцифрована для комп'ютерного збереження та пошуку).

Картографічні дані (map data) – електронне представлення всієї або частини поверхні Землі або інших небесних тіл.

Числові дані (numeric data) – дані, подані головним чином числами, над якими можна здійснювати математичні операції (survey data – статистичні дані, census data – дані про перепис тощо), тобто дані, в яких значення визначаються кількісно (у певній системі нумерації). Наприклад, результати математичних обчислень в абстрактних та прикладних науках, дані для проведення таких обчислень.

Статистичні дані (survey data) – *числові дані*, які є результатом комплексного дослідження або вивчення предмета або теми.

Дані про перепис (census data) – *числові дані*, що подають офіційні результати підрахунку населення і реєструють економічний статус, вік, стать тощо.

Нечислові дані (non numeric) – дані, які не мають властивостей числових даних.

Звукові дані (sound data) – цифрове відтворення звукової інформації.

Електронні програми (electronic program) – система команд та інструкцій у вигляді набору операторів або підпрограм (*листини*), написаних мовою програмування, які перетворюються транслятором на форму, придатну для зчитування комп'ютером (машинний код), і задають йому послідовність виконання певних дій, зокрема, операції з *обробки* або *передачі даних*. Електронні програми поділяються на *системні* (*керуючі* та *обслуговуючі* або *сервісні*) та *прикладні*.

Листинг (listing) – роздрукований або відображений на екрані текст *програми* або *інформаційний зміст* ресурсу.

Комп'ютерні програми – див. *Електронні програми*.

Програми – див. *Електронні програми*.

Програмне забезпечення (software) — комплекс *електронних програм*, які забезпечують *обробку* або *передачу даних*.

Програмні засоби – див. *Програмне забезпечення*.

Мова програмування (programming language) – формальна знакова система з набором лексичних, синтаксичних і семантичних правил, яка використовується програмістами для написання *комп'ютерних програм*.

Операційна система (operating system) – базовий комплекс *системних комп'ютерних програм*, які керують комп'ютером у цілому: забезпечують керування *апаратними засобами* комп'ютера, введення-виведення і керування даними, розподіл ресурсів і роботу з *файлом*, виконання *прикладних програм* та *утиліт*, а також здійснюють інші функції, наприклад, мережеву взаємодію, надання *інтерфейсу* користувачу тощо. Операційна система є середовищем для роботи інших *комп'ютерних програм*. Приклади операційних систем (ОС): UNIX, Windows, Linux (базові технології); DOS, NextStep (застаріли); DOS, Apple (для робочих станцій), AIX (для серверів) тощо.

Електронні засоби – будь-які програмні-апаратні засоби (*програмне забезпечення*, *апаратні засоби*), що використовуються в *інформаційній системі*.

Системна програма (system program) – одна з *комп'ютерних програм*, що керують роботою комп'ютерної системи (процесором, пам'яттю, введенням/виведенням даних), призначена для підтримки її працездатності або для підвищення ефективності її використання. Багато системних програм входять до складу *операційної системи* (наприклад, програми керування монітором, форматування дисків, мережеве програмне забезпечення, спулери друку). Системні програми поділяють на *системні керуючі* та *системні обслуговуючі* (*сервісні*) *програми*.

Системна керуюча програма – системна програма у складі *комп'ютерної системи*, що реалізує функції керування її ресурсами, взаємодії з зовнішнім середовищем, відновлення роботи системи після виявлення пошкоджень у *технічних засобах*.

Сервісна програма – див. *Системна обслуговуюча програма*.

Системна обслуговуюча (сервісна) програма (service program, utility program) – *системна програма* у складі комп'ютерної системи, яка призначена для виконання загальних допоміжних функцій, наприклад, дефрагментації диска, перезапису даних з одного пристрою на інший, а також сприяє дії або використанню комп'ютером різних додатків та застосувань. Поряд із системними обслуговуючими програмами, які входять до складу *операційної системи*, існують автономні обслуговуючі програми: *утиліти*, *драйвери пристроїв*, *архіватори*, *антивірусні програми* та ін.

Переферійний пристрій – *апаратний засіб*, який підключається до основного блоку компютера, зазвичай має власний блок керування та виконує завдання центрального процесору, не потребуючи постійного втручання. Наприклад: принтер, миш, стример, зовнішні пристрої для запам'ятування.

Периферійне обладнання – див. *Периферійний пристрій*.

Програми доступу до даних (Retrieval program) – *системна програма*, яка використовується для пошуку розміщення даних, пошуку та відбору потрібних даних, перегляду та аналізу даних (наприклад, файлові менеджери, *браузери*, поштові та пошукові сервери тощо).

Антивірусна програма (antivirus program) – *системна програма*, призначена для пошуку, діагностики, профілактики та "лікування" *файлів*, пошкоджених *комп'ютерним вірусом*. Лікування передбачає знищення вірусу, встановлення пошкоджених *файлів* тощо.

Комп'ютерний вірус – *комп'ютерна програма*, що проникає на комп'ютер без відому користувача та виконує несанкціоновані дії, що можуть пошкодити *операційну систему*, *електронні програми* або *електронні ресурси*.

Сервіс (service) – 1) сукупність *електронних засобів* для обслуговування користувачів; 2) набір важливих компонентів мережевої взаємодії, що забезпечують стабільну та безпечну комунікацію між комп'ютерами у мережі (як у локальній, так і глобальній). Сервіси включають: перш за все, *серверні та клієнтські операційні системи*; служби каталогів для централізованого збереження інформації про такі об'єкти у мережі, як комп'ютери та користувачі тощо; засоби міжмережевої взаємодії та мережевої інтеграції, які забезпечують знаходження оптимального шляху прямування пакетів, їх шифрування та захист; служби дозволу імен, динамічного призначення *IP адрес* тощо.

Сервер (server) – програмний продукт або апаратний засіб (спеціальний *комп'ютер*, *хост*), який забезпечує обслуговування користувачів у мережі (наприклад, розділення доступу до файлів, дисків, принтерів, інформаційних систем тощо) і/або надає певні послуги (*сервісу*) іншим *комп'ютерам* або користувачам за їх запитом. Наприклад: на сервері даних або файл-сервері зазвичай зберігаються *дані*, їх *обробка* може здійснюватися на *сервері застосувань*; *сервер у мережі Internet* – це *комп'ютер*, підключений до *мережі*, або *програма*, що на ньому виконується, які забезпечують керування *електронними ресурсами* та доступ клієнтів до них. Найбільш важливими типами серверів в *Internet* є:

- сервери *WWW*, призначені для надання взаємопов'язаної інформації, у тому числі, *мультимедійних даних*, та інформації *баз даних*;
- сервери *електронної пошти*;
- *FTP*-сервери, призначені для *обміну файлами*;
- сервери спілкування у реальному часі (чати);
- сервери *Internet-телефонії*;
- сервери трансляції радіо та відео через *Internet*.

Електронна пошта, (E-mail, electronic mail) – стандартний *сервіс Internet*, що дозволяє передавати і приймати адресовані повідомлення – електронні листи, складені на *комп'ютері* і надіслані через *мережу* іншому користувачеві.

E-mail – див. *Електронна пошта*.

Хост (host) – комп'ютер (*сервер*) або вузол (прилад, підключений до мережі), який є точкою входу і роботи в *мережі* для кінцевих користувачів. Одночасно він виконує функції збереження інформації і надання її іншим користувачам *Internet* за допомогою таких *сервісів*, як *WWW* або *FTP*.

Клієнт (client) – *комп'ютерна програма*, котра використовує певні послуги іншої програми – *сервера*, або комп'ютер, на якому виконується програма-клієнт, підключений до одного або декількох *серверів*, при цьому операції щодо збереження та обробки *даних* поділяються між клієнтом і *сервером* певним чином.

Утиліта (utility) – *комп'ютерна програма*, призначена для вирішення певної функції в *операційній системі* (допоміжних завдань, на відміну від *прикладних програм*). Утиліти поділяють на утиліти сервісного обслуговування (дефрагментатори, утиліти з контролю помилок і пошкоджень структури розділів, SMART-ревізори), утиліти розширення функціональності (конвертори, редактори мета-інформації) та інформаційні утиліти.

Драйвер, драйвер пристрою (driver, device driver) – комп'ютерна програма (зазвичай це програма операційної системи), яка забезпечує взаємодію комп'ютерної програми, що виконується, із одним із апаратних засобів комп'ютера (відеокарта, звукова карта, мережевий адаптер тощо), в тому числі периферійних пристроїв (клавіатура, дисплей, модем тощо), та сприяє його зручному використанню. Зазвичай з операційною системою надаються драйвери ключових пристроїв, для специфічних апаратних засобів комп'ютера (наприклад, графічна плата) або периферійних пристроїв (наприклад, принтер) можуть бути потрібні спеціальні драйвери, що постачаються виробником пристрою.

Dll – див. *Бібліотеки, що динамічно підключаються*.

Бібліотеки, що динамічно підключаються, Dll (dynamic linked library) – бібліотеки службових програм, які використовуються іншими комп'ютерними програмами у процесі їх роботи, містять найчастіше застосовувані функції. Файл бібліотеки, що динамічно підключається, зазвичай має розширення dll.

Архіватор – системна програма, що здійснює об'єднання декількох файлів в один архів (файл-архів) або серію архівів для зручності перенесення або зберігання.

Прикладна програма; застосування (application program; application) – комп'ютерна програма або пакет програм, що реалізують обробку даних у певній області застосування, безпосередньо виконують функції, необхідні користувачу. Приклади прикладних програм охоплюють широкий спектр застосувань від програм підготовки та редагування тексту до ігор та специфічних цільових програм з бізнесу, освіти та науки.

Програми доступу до даних (retrieval program) – системна програма, яка використовується для пошуку розміщення даних, пошуку та відбору потрібних даних, перегляду та аналізу даних (наприклад, файлові менеджери, браузер, поштові та пошукові сервери тощо).

Браузер (browser) – програмний засіб доступу до даних, який має графічний інтерфейс і призначений для для просмотра гіпертекстових документів (інформаційних ресурсів), а також інтерактивного пошуку, навігації по Web-сайтам, перегляду та опрацювання даних у мережі Internet.

Програми математичних розрахунків – прикладні програми, які реалізують математичні методи в абстрактних і прикладних науках, електронні таблиці, програми-калькулятори тощо.

Електронні таблиці (spreadsheet) – пакет прикладних програм, який використовується для табличних обчислень та відображення фінансової або статистичної інформації. Дані надаються на екрані у вигляді рядків і стовпців аналогічно тому, як зберігаються дані в конторських книгах.

Програми редагування (editor program(s)) – прикладні програми, призначені для введення інформації, перевірки, внесення змін у файли, що містять дані або програми. Наприклад, текстовий редактор (text editor), екранний редактор (screen editor), рядковий редактор (line editor), а також редактори графічних, аудіо-, відеоданих та різнотипних даних.

Програма підготовки та редагування тексту (word processor) – прикладна програма, призначена для створення та маніпулювання текстом, включаючи редагування (знищення, вставлення, копіювання), форматування (зміни шрифту, макетування сторінки, виділення абзацу тощо) та друк.

Текстовий редактор – див. також *Програма підготовки та редагування тексту*.

Програмні засоби для настільних видавничих систем (desktop publishing program) – прикладна програма, яка забезпечує верстку – комбінування тексту та графіки на сторінці відповідно до стандартів видавничої справи та правил, визначених у видавництві.

Хранитель екрану (screen saver) – прикладна програма, яка активізується у вигляді рухомого зображення на екрані комп'ютера у випадку, коли до клавіш клавіатури або миші не торкаються протягом певного інтервалу часу.

Програмні засоби баз даних (database programs) – прикладні програми, які керують створенням, оновленням, збереженням та пошуком даних у базі. Див. також *Система керування базами даних (СКБД)*.

База даних (database, DB) – велика сукупність *даних*, певним чином структурованих (наприклад, у *поля та записи*) та організованих у *файли*, і зв'язків між ними, що дозволяє зберігати систематизовану *інформацію*. Існують різні моделі організації бази даних, наприклад, реляційна, багатомірна, мережева, ієрархічна. Керування організацією, збереженням, цілісністю даних, внесенням змін, *доступом* та безпекою інформації у базі даних та інші функції, в тому числі обробку звернень певних *прикладних програм*, здійснюють програмні засоби *система керування базами даних (СКБД)*.

Бібліографічна база даних (bibliographic database) – *інформаційний ресурс (база даних)*, що складається з *електронних записів*, які надають відомості про *документи* або бібліографічні одиниці (наприклад, бібліотечні каталоги, бази даних цитування).

Система керування базами даних, СКБД (database management system, DBMS) – *прикладна програма*, яка забезпечує створення, збереження, оновлення (редагування, поповнення та виключення, сортування даних) та пошук інформації у *базі даних*, керує обробкою запитів до даних і наданням відповідей та виконує такі функції, як керування організацією, збереженням, цілісністю даних, *доступом* та безпекою інформації у базі даних, взаємодією з іншими *прикладними програмами*.

Комп'ютерні ігри (games) – прикладні програми, призначені для відпочинку або використання в освітніх цілях. Наприклад, комп'ютерні шахи, полювання на скарби, військові ігри, моделювання повітряних польотів та світових подій.

Програми САПР (CAD program) – системи автоматизованого проектування, прикладні програми, які використовуються у комп'ютерному супроводженні дизайнерських проектів, включаючи проектування наукових, технічних та архітектурних моделей у двох або трьох вимірах, від простих засобів до будівельних, авіаційних, інтегральних схем та молекул.

Електронна дошка оголошень, BBS (Broadcast Bulletin System) – *сервіс в Internet*, який робить доступною множинну груп обговорень. Як правило, це *Web-сервер*, на якому можна залишити своє повідомлення і прочитати повідомлення інших користувачів. Електронну дошку оголошень можна розглядати як комп'ютерний аналог звичайної дошки оголошень. Крім обговорення та представлення інформації, BBS часто використовуються для обміну *програмним забезпеченням*, яке вільно розповсюджується (Freeware).

BBS – див. *Електронна дошка оголошень*.

Електронні дані та програми (electronic data and program(s)) – об'єднання (комбінація) *типів вмісту* в одному електронному ресурсі. Специфічні типи комбінованих ресурсів (електронних даних та програм) можуть формуватися шляхом комбінування позначень типів *електронних даних та електронних програм*.

Комбіновані ресурси – електронні дані комбінованого типу: *електронні дані та програми*.

Мультимедійні дані (multimedia data) – комбінація декількох *типів даних* в одному електронному ресурсі, тобто будь-які сполучення тексту, звука, зображення (графіки, відео та анімації), а також організація гіперпосилань.

Інтерактивні мультимедіа (interactive multimedia) – інформаційні *системи*, що дозволяють одночасне використання різноманітних засобів відображення та передачі інформації під керуванням *інтерактивного програмного забезпечення*. Інтерактивному мультимедіа притаманні дві властивості: 1) комбінація двох або більше *типів даних (мультимедійні дані)*; 2) *інтерактивність* та можливість впливу користувача на порядок і характер подання інформації.

Інтерактивність (interactive) – *обмін* інформацією в діалоговому режимі.

Інтерактивні системи (interactive information system) – *засоби віддаленого доступу*, такі, як комп'ютерні мережі з відповідним програмно-технічним обладнанням для збереження електронної інформації та *засобами* візуального відображення (*браузери, редактори, спеціалізовані програми* для перегляду та друкування).

Онлайнова послуга (online service) – системно-орієнтована діяльність, яка підтримує цілодобовий *онлайнний доступ* до інформації та її використання в *Internet*, забезпечуючи синхронний *обмін* інформацією в реальному часі. Онлайнові послуги надаються користувачам сервісними організаціями.

ями та включають дошки оголошень, дискусійні групи, Web-сайти, новини, зведення про погоду тощо.

Інформаційні послуги – див. *Онлайнова послуга, Сервіс (1)*.

Web-сайт (Web site) – сукупність програмних та апаратних засобів з унікальною адресою в мережі Інтернет разом з інформаційними ресурсами, що є у розпорядженні певного суб'єкта і забезпечують доступ користувачів до цих інформаційних ресурсів, а також інші інформаційні послуги через мережу Інтернет. Збирає Web-сторінки для доступу та використання.

Web-портал – Web-сайт, організований як системне багаторівневе об'єднання різних ресурсів і сервісів Інтернет за певним тематичним напрямом для забезпечення максимальної можливості доступу користувачів (“Єдина точка входу”) до різноманітної інформації даного тематичного напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV // Урядовий кур'єр. – 2003. – 2 липня (№ 119). – С. 1–6.
2. ГОСТ 7.60-2003. Издания. Основные виды. Термины и определения [Электронный ресурс]: межгос. стандарт. – Изд. офиц. – Минск: Изд-во стандартов, 2003. – Режим доступа: http://www.bookchamber.ru/download/gost_2003-7.60.doc. – Загл. с экрана.
3. ГОСТ 7.82–2001. Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления: межгос. стандарт. – Введ. 2002.07.01. – Минск: Изд-во стандартов, 2001. – 23 с.
4. ГОСТ 7.83–2001. Электронные издания. Основные виды и выходные сведения: межгос. стандарт. – Введ. 2002.07.01. – Минск: Изд-во стандартов, 2002. – 13 с.
5. ДСТУ ГОСТ 2.051:2006 Електронні документи. Загальні положення. (ГОСТ 2.051-2006, IDT) : Нац. стандарт України. – Вид. офиц. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – III, III, 11 с. – (Єдина система конструкторської документації).
6. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. (ГОСТ 7.1–2003, IDT): Нац. стандарт України. – Вид. офиц. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – III, III, 47 с.
7. ДСТУ 3901–99. Інформаційні технології. Мови програмування, їх середовище і системний інтерфейс. Незалежні від мов типи даних. – К.: Держстандарт України, 2000. – 106 с.
8. ISBD(ER): International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources: rev. from the ISBD(CF). – Frankfurt at Main, 1996. – 109 p.
9. Антоненко І.П. Бібліографічний опис електронних ресурсів: методичні матеріали для пристатейної бібліографії / І.П. Антоненко, О.В. Баркова // Бібл. вісн. – 2006. – № 1. – С. 25–27.
10. Антоненко І.П. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення / І.П. Антоненко, О.В. Баркова // Бібл. вісн. – 2004. – № 2. – С. 11–22.
11. Антоненко І.П. Науково-методичне забезпечення каталогізації електронних ресурсів / І.П. Антоненко, О.В. Баркова // Наук. праці НБУВ. – К., 2005. – Вип. 14. – С. 445–454.
12. Антоненко І.П. Термінологічні аспекти каталогізації електронних ресурсів / І.П. Антоненко, О.В. Баркова // Бібл. форум України. – 2004. – № 3 (5). – С. 17–24.
13. Антопольский А.Б. Электронные издания: проблемы и решения / А.Б. Антопольский, К.В. Вигурский // Информ. ресурсы. – 1998. – № 1. – С. 19–23.
14. Баркова О.В. Електронні інформаційні ресурси: представлення бібліографічних даних в УКРМАРК // Бібліосвіт: інформ. вісник. – Вип. 8. – 2003. – С. 15–18.
15. Баркова О.В. Електронні ресурси: аспекти типології // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 25-26 травня 2004 р. – К., 2004. – С. 147–149.
16. Бахтурина Т.А. Термины, связанные с типологией электронных ресурсов // Науч. и техн. б-ки. – 2001. – № 5. – С. 60–66.
17. Еременко Т.В. Информатизация библиотечной деятельности в России и США (терминологический аспект) // Библиотекосведение. – 2004. – № 1. – С.40–45.

18. Ланде Д.В. Навігація в мережі Інтернет // НТІ. – К., 2000. – № 2. – С. 18– 24.
19. Мамедова Н.О. Типология электронных периодических изданий [Электронный ресурс] // Библиотечное дело – 2001: российские библиотеки в мировом информационном и интеллектуальном пространстве: 6-я междунар. науч. конф.: материалы конф., г. Москва, 26–27 апреля 2001 г. – 2001. – Режим доступа: http://www.nbuu.gov.ua/articles/msuk/2001/8s/s8_p8.html. – Загл. с экрана.
20. УКРМАРК: Національний формат представлення бібліографічних даних (проект) [Електрон. ресурс] / Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України, Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка (www.nbuu.gov.ua). –2002-2003. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/library/ukrmarc.html>.
21. The explanatory dictionary of modern computer lexicon [Электронный ресурс]= (Толковый словарь современной компьютерной лексики) – Designed K.G. 2003 – Режим доступа: <http://slovar.boom.ru/Head.html>. – Загл. с экрана. – Слова взяты с книги: Дрот В.Л., Новиков Ф.А "Толковый словарь современной компьютерной лексики".
22. UNIMARC Manual: Bibliographic Format 1994 [Electronic resource] / International Federation of Library Associations and Institutions. – Latest revision: 6 April 2000. – Mode of access: <http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm>. – Title from the screen.